

Dilfuza AXMEDOVA

*O'zbekiston milliy pedagogika universitetining
mustaqil tadqiqotchisi*

https://doi.org/10.57033/Peshqadam_Karvoni-2026/1/21

MILLIY TARBIYA MASALASIDA: SHAYX MUHAMMAD SODIQ MUHAMMAD YUSUF QARASHLARINING ILMIY-NAZARIY TAHLILI

Annotatsiya. Ushbu maqola yoshlar tarbiyasida milliy va ma'naviy qadriyatlarning ahamiyatini tahlil qiladi. Maqolada Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf asarlarining yoshlarni vatanparvarlik ruhida, axloqiy va ijtimoiy fazilatlar asosida tarbiyalashdagi o'rni ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari milliy va ma'naviy qadriyatlarni yoshlar tarbiyasida samarali qo'llash usullarini aniqlashga yordam beradi. Maqola yoshlarni milliy g'urur, Vatanparvarlik va axloqiy mas'uliyat ruhida tarbiyalash bo'yicha amaliy tavsiyalar beradi.

Kalit so'zlar: Yoshlar tarbiyasi, milliy qadriyatlar, ma'naviy qadriyatlar, vatanparvarlik, axloqiy tarbiya, ijtimoiy fazilatlar.

Abstract. This article analyzes the significance of national and spiritual values in youth education. It examines the role of Shaykh Muhammad Sodik Muhammad Yusuf's works in shaping young people in the spirit of patriotism, moral, and social virtues. The research findings help identify effective methods for applying national and spiritual values in youth upbringing. The article provides practical recommendations for fostering national pride, patriotism, and moral responsibility among young people.

Keywords: Youth education, national values, spiritual values, patriotism, moral education, social virtues.

KIRISH

Milliy tarbiya – shaxsni milliy umuminsoniy qadriyatlar asosida shakllantirish jarayonidir. Tarbiya tushunchasi pedagogika fanida shaxsning ma'naviy, axloqiy va ijtimoiy jihatdan kamol topishini anglatadi. Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf asarlarida tarbiya axloqiy komillik bilan uzviy bog'liq holda talqin qilinadi (Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf, 2013:15-18). Unga ko'ra, ilm tarbiya bilan uyg'unlashgandagina jamiyat taraqqiyotiga xizmat qiladi.

Alloma oila institutini jamiyatning poydevori sifatida baholaydi (Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf, 2012:22-27). Yoshlar – millatning kelajagi, jamiyatning eng faol

va istiqbolli qatlami hisoblanadi. Ularni vatanparvarlik, milliy va ma'naviy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash bugungi kunda har bir davlat va jamiyat uchun ustuvor vazifa hisoblanadi. Chunki shunday qadriyatlar asosida shakllangan shaxs jamiyatda o'zining mas'uliyatini his etadi, milliy birlikni mustahkamlaydi va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlaydi. Shu nuqtai nazardan, milliy va ma'naviy tarbiya masalasi nafaqat oilada, balki ta'lim muassasalari, diniy va ma'rifiy markazlarda ham e'tibordan chetda qolmasligi lozim.

ASOSIY QISM

O'zbekiston sharoitida yoshlar tarbiyasida muhim o'rin tutadigan manbalardan biri – diniy adabiyotlar va ma'rifiy asarlardir. Xususan, Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusufning asarlari yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, ularni milliy va ma'naviy qadriyatlarni qadrlashga undash borasida katta ahamiyatga ega. Ularning ta'lim-tarbiyaviy ta'siri yosh avlodni nafaqat diniy bilimlar bilan boyitadi, balki ularni axloqiy, ma'naviy va ijtimoiy jihatdan shakllantirishga xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, maqolada Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf asarlarining yoshlar tarbiyasidagi o'rni, ularning ma'naviy-estetik va vatanparvarlik ruhidagi ahamiyati tahlil qilinadi. Maqola yoshlar tarbiyasida diniy-ma'rifiy adabiyotlarning roli, milliy qadriyatlar bilan uyg'unligi va jamiyatga ijobiy ta'siri masalalarini yoritishga qaratilgan.

Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf asarlari esa bu jarayonda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi, yoshlarning ma'naviy va axloqiy fazilatlarini rivojlantirishda muhim manba hisoblanadi. Farzand tarbiyasida ota-onaning shaxsiy namunasini eng muhim omil deb ko'rsatadi. Zamonaviy pedagogik qarashlarga ko'ra ham oila shaxs ijtimoiylashuvining birlamchi muhiti sanaladi.

Milliy qadriyatlar yordamida yoshlar tarixiy voqealar, madaniy an'analar va milliy bayramlarning ahamiyatini anglaydi, bu esa ularni o'z yurtiga hurmat va muhabbat bilan bog'laydi. Shuningdek, milliy qadriyatlar yoshlar orasida o'ziga xos milliy g'urur va identifikatsiya tuyg'usini rivojlantiradi. O'z yurtining tarixiy yutuqlari va madaniy merosini qadrlash yoshlar ongida mas'uliyat hissini uyg'otadi va ularda jamiyatni rivojlantirishga intilish hosil qiladi. Milliy qadriyatlar asosida tarbiyalangan yoshlar o'z madaniy merosini saqlash va rivojlantirishga tayyor bo'ladi. O'zbekistonda milliy

qadriyatlar yoshlar tarbiyasida nafaqat oila va maktab muhitida, balki ijtimoiy va madaniy faoliyat orqali ham shakllantiriladi. Madaniy tadbirlar, tarixiy ekskursiyalar, milliy sport va san'at turlari orqali yoshlar milliy qadriyatlarni amaliy tarzda o'zlashtiradi. Shu sababli, milliy qadriyatlarni yoshlar tarbiyasiga singdirish – nafaqat ularning shaxsiy rivojlanishi, balki milliy birdamlik va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashning muhim omilidir.

Ma'naviy qadriyatlar yoshlarning axloqiy va ijtimoiy fazilatlarini shakllantiruvchi asosiy omil hisoblanadi. Axloqiy qadriyatlar, mas'uliyat hissi, adolatga sodiqlik va insonparvarlik kabi xususiyatlar yoshlarning jamiyatdagi munosabatlarini belgilaydi. Ma'naviy qadriyatlarni singdirish orqali yoshlar o'zlarini jamiyatning bir qismi sifatida his qiladi va ijtimoiy mas'uliyatni his etadi. Shuningdek, ma'naviy qadriyatlar yoshlarning shaxsiy fazilatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Axloqiy qadriyatlarni o'zlashtirgan yoshlar murakkab ijtimoiy muammolarni hal qilishda to'g'ri qarorlar qabul qilishni o'rganadi. Ular jamiyatda o'zaro hurmat, hamkorlik va ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlashga hissa qo'shadi.

Ma'naviy qadriyatlar yoshlar tarbiyasida shaxsiy intizom, sabr-toqat, mehnatsevarlik va ijodiy fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi. Shu bilan birga, ular yoshlarni ijtimoiy faoliyatga, jamiyat manfaatlariga sodiq bo'lishga rag'batlantiradi. Ma'naviy qadriyatlarni mustahkamlash orqali yoshlar jamiyatdagi o'z o'rnini anglaydi va kelajak avlodning mas'uliyatli shaxslari sifatida shakllanadi. Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf ijtimoiy odob masalasini jamiyat barqarorligining asosi sifatida ko'rsatadi (Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf, 2014:30-35). Uning fikricha, shaxs ma'naviy jihatdan komil bo'lmas ekan, jamiyat taraqqiyoti ham izchil bo'la olmaydi. Mazkur yondashuv milliy ma'naviyat konsepsiyasi bilan uyg'unlashadi. Asarlarda o'zbek xalqining tarixiy merosi, urf-odatlar va milliy qadriyatlar yuksak badiiy uslubda ifodalanadi. Shu bilan birga, asarlar yoshlar ongida milliy g'urur va vatanparvarlik tuyg'usini uyg'otishga xizmat qiladi.

Asarlar tarkibida ma'naviy va axloqiy masalalar murakkab, lekin sodda va tushunarli tarzda yoritiladi. Bu yoshlar uchun ularni qabul qilishni osonlashtiradi va qadriyatlarni amaliy hayotga tatbiq qilish imkonini beradi. Shu sababli, asarlar nafaqat o'quvchilarga bilim berish, balki ularni axloqiy va ma'naviy jihatdan tarbiyalash vositasi sifatida xizmat qiladi. Shuningdek, Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf asarlarida

yoshlarni ijtimoiy faollikka undovchi elementlar mavjud. Asarlar misollar va hikoyalar orqali yoshlarni mas'uliyat, hamkorlik, hurmat va mehnatsevarlik kabi fazilatlarni rivojlantirishga rag'batlantiradi. Bu jihat asarlarni nafaqat adabiy, balki pedagogik manba sifatida ham qadrlashga imkon beradi. Allomaning talqinida milliy tarbiya masalasi quyidagi tarkibiy qismdan iborat:

- Imoniy asos
- Axloqiy poklik
- Ilm-ma'rifat
- Ijtimoiy ma'suliyat

Bu tizim shaxsning intellektual, ruhiy va ijtimoiy rivojlantirishini qamrab oladi. Uning ta'kidlashicha, tarbiya insonning ichki dunyosini poklashdan boshlanadi. Bu yondashuv zamonaviy pedagogikadagi aksiologik paradigma (qadriyatga asoslangan) bilan hamohangdir.

Asarlar mazmuni va badiiy shakli orqali yoshlarning tafakkurini rivojlantiradi, ularni tanqidiy fikrlashga o'rgatadi va jamiyatdagi ijtimoiy jarayonlarni anglashga yordam beradi. Shu bilan birga, asarlar milliy va ma'naviy qadriyatlarni mustahkamlashda samarali vosita sifatida xizmat qiladi. Ularning tarbiyaviy uslubi yoshlar ongida ijtimoiy va shaxsiy mas'uliyatni shakllantiradi, axloqiy qarorlar qabul qilishga undaydi va yoshlarni jamiyatga foydali shaxslar sifatida tarbiyalaydi. Shuningdek, asarlar zamonaviy ijtimoiy muhitda ham amaliy qo'llanilishi mumkin bo'lgan qadriyatlarni o'z ichiga oladi. Bu yondashuv: "Mustahkam aqida", "Tanqidiy tafakkur", "Ilmiy asoslangan diniy bilim" shu kabi pedagogik qarashlar "Ma'naviy immunitet" tushunchasiga mos keladi.

Asarlarda shaxsiy tajriba va hayotiy voqealar orqali yoshlar qaror qabul qilishni o'rganadi. Ular murakkab ijtimoiy vaziyatlarda to'g'ri xulosa chiqarish, jamiyatdagi mas'uliyatni his qilish va boshqalarga hurmat bilan munosabatda bo'lishni o'rganadi. Bu yoshlarni jamiyatda faol, mas'uliyatli va axloqiy qadriyatlarga ega shaxs sifatida shakllantiradi. Hikoya va misollar orqali yoshlar murakkab axloqiy muammolarni anglaydi, ularni hal qilishda axloqiy qadriyatlarga tayanadi va ma'naviy jihatdan mustahkamlanadi. Shu bilan birga, asarlar yoshlarni ijtimoiy faollikka rag'batlantiradi, ularni jamiyatdagi muhim jarayonlarga jalb qiladi va ularning ijtimoiy mas'uliyatini oshiradi.

Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf asarlari yoshlar tarbiyasida nafaqat nazariy manba, balki amaliy qo'llaniladigan resurs sifatida ham keng imkoniyatlar yaratadi. Asarlarning mazmuni va uslubi o'quv jarayonida pedagoglar, murabbiylar va ota-onalar tomonidan amaliy tarzda foydalanishga mos keladi. Misol va hikoyalar orqali yoshlar axloqiy qadriyatlarni o'z hayotida qo'llashni o'rganadi. Asarlardan olingan bilim va metodlar ta'lim muassasalarida tarbiyaviy mashg'ulotlar, seminarlar va ma'naviy tadbirlar orqali tatbiq etilishi mumkin. Shu orqali yoshlar o'zaro munosabatda hurmat, mas'uliyat va ijtimoiy faollikni rivojlantiradi. Asarlar amaliy qo'llanilganda, yoshlar o'zlarini jamiyatning faol va mas'uliyatli a'zosi sifatida his qiladi.

Shaxsiy tajriba va amaliy qo'llanish asarlar orqali yoshlarni ijtimoiy muammolarni anglashga va ularga to'g'ri yechim topishga o'rgatadi. Bu metodlar yoshlarning tanqidiy tafakkurini rivojlantiradi va ularni jamiyatda foydali faoliyatga jalb qiladi. Shu bilan birga, yoshlar o'z hayotidagi voqealarni qadriyatlar nuqtai nazaridan baholashni o'rganadi. Asarlar amaliy tarzda qo'llanganda, yoshlar ma'naviy va ijtimoiy fazilatlarini rivojlantiradi, mas'uliyat hissi oshadi va ularning shaxsiy intizomi mustahkamlanadi. Bu esa ularni kelajakda jamiyatga foydali va mas'uliyatli shaxslar sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusufning metodologiyasi:

- Nasihat va namuna metodi;
- Savol-javob usuli;
- Hayotiy misollar orqali tushuntirish;
- Bosqichma-bosqich tarbiyalash;

Bu metodlar bugungi zamonaviy interfaol ta'lim tamoyillariga hamohangdir. Asarlari pedagogik va ma'rifiy manba sifatida yoshlar tarbiyasida samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

XULOSA

Yoshlar tarbiyasida milliy va ma'naviy qadriyatlarning roli beqiyosdir. Milliy qadriyatlar yoshlarning o'zligini anglashini, millatga sodiqlikni va tarixiy merosni qadrlashni shakllantiradi, ma'naviy qadriyatlar esa ularning axloqiy va ijtimoiy fazilatlarini rivojlantiradi. Shu orqali yoshlar jamiyatda mas'uliyatli, faol va vatanparvar shaxslar sifatida o'sadi. Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf asarlari yoshlarni tarbiyalashda muhim manba bo'lib, ularning ijtimoiy va ma'naviy rivojlanishiga xizmat

qiladi. Asarlardagi hikoya va misollar yoshlarni axloqiy qadriyatlarni amaliyotga tatbiq etishga, vatanparvarlik ruhini his qilishga va jamiyatga foydali faoliyatga undaydi. Natijada, Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf asarlarini o'rganish va amaliy qo'llash yoshlar tarbiyasida milliy va ma'naviy qadriyatlarni mustahkamlash, ularni jamiyatga foydali, mas'uliyatli va milliy ongli shaxslar sifatida shakllantirishning samarali yo'li hisoblanadi. Shu sababli, zamonaviy ta'lim va tarbiya jarayonlarida ushbu asarlardan keng foydalanish tavsiya etiladi.

MANBA VA ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf. (2014). Ijtimoiy odoblar. Toshkent: Hilol-Nashr.
2. Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf. (2013). Odoblar xazinas. Toshkent: Hilol-Nashr.
3. Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf. (2012). Baxtiyor oila. Toshkent: Hilol-Nashr.
4. Qodirov, N. (2020). Shaxsni shakllantirishda axloqiy va ma'naviy qadriyatlar. Buxoro: Buxoro Davlat Universiteti Nashriyoti.
5. Tursunov, F. (2021). Ma'naviy tarbiya va jamiyat rivoji. Toshkent: Ilmiy Tadqiqotlar Markazi Nashriyoti.